

Radom, 2022-01-14

dr hab. Mariusz Wieczorek, prof. UTH Radom

Katedra Prawa Prywatnego Wydziału Prawa i Administracji, Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. K. Pułaskiego w Radomiu

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Anny Jefimow-Czerwonki pod tytułem: „Mediacja jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów z zakresu prawa pracy”

W wykonaniu uchwały Nr 66/2021 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 26 października 2021 r. w sprawie wyznaczenia recenzentów, powołania komisji egzaminacyjnych oraz powołania komisji doktorskiej w przewodzie doktorskim mgr Anny Jefimow-Czerwonki, przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej napisanej przez Panią mgr Annę Jefimow-Czerwonkę pod kierunkiem dr hab. Heleny Szewczyk.

I. Ocena wyboru tematu pracy, celu i metod badawczych

Prawdziwe jest stwierdzenie Pani mgr Anny Jefimow-Czerwonki, że w prawniczej literaturze przedmiotu rozważania poświęcone mediacji, zaliczanej do jednej z tzw. alternatywnych form rozwiązywania sporów, nie podjęto dotychczas próby przedstawienia możliwości stosowania mediacji na etapie poprzedzającym spór, czyli na etapie konfliktu (s. 10). Równocześnie, pomimo tego, że w doktrynie prawa pracy mediacja, jako problem teoretyczno-prawny, nie stanowi absolutnego *novum*, to mediacja w indywidualnym i zbiorowym prawie pracy nie doczekała się, jak dotychczas, monograficznego ujęcia przeprowadzonego z perspektywy prawa pracy. Tym samym z aprobatą należy podejść do uczynienia tematem dysertacji doktorskiej teoretycznych i praktycznych problemów, powstających w związku uregulowaniem mediacji w prawie pracy.

Jedyna wątpliwość jaką można zgłosić z związku z tematem pracy, to połączenie w jednym opracowaniu rozważań obejmujących mediację w sporach z zakresu indywidualnego jak i zbiorowego prawa pracy. Bardzo ambitnie zakreslenie przez Doktorantkę obszaru badawczego stanowiło bez wątpienia bardzo poważne wyzwanie intelektualne, być może nawet wykraczające poza te, które stanowią zwykle problemy badawcze w rozprawach doktorskich.

Celem dysertacji, według deklaracji Pani mgr Anny Jefimow-Czerwonki, jest "(...) *próba usystematyzowania zagadnienia stosowania mediacji w polskim prawie pracy zarówno na etapie konfliktu jak i po jego przeistoczeniu się w spór prawny* (s. 10). Pomijając niezbyt fortunny stylistyczny wymiar tak określonego celu dysertacji, trzeba przyjąć, że celem rozprawy doktorskiej jest nie tylko przedstawienie normatywnych modeli mediacji w indywidualnym i zbiorowym prawie pracy, ale również zaprezentowanie własnych propozycji *de lege ferenda*. Taki wniosek jest oczywisty w świetle lektury, a zwłaszcza w związku z uwagami zamieszczonymi we wnioskach końcowych (s. 574 i nast.).

Wydaje się równocześnie, że najważniejszym celem prowadzonych w recenzowanej rozprawie doktorskiej, niewskazanym przez Doktorantkę, jest swoista promocja mediacji jako alternatywnej dla innych trybów rozwiązywania sporów z zakresu prawa pracy. W pracy zaprezentowano nie tylko genezę, istotę, zalety i prawny model mediacji, ale równocześnie kompleksową wizję uczynienia z niej narzędzia, które ma być bolączką na liczne, zdiagnozowane przez Pani mgr Annę Jefimow-Czerwonkę, dysfunkcje wymiaru sprawiedliwości.

Pani mgr Anna Jefimow-Czerwonka, za konieczne do osiągnięcia celów badawczych, uznała za konieczne skorzystanie z metody teoretyczno-opisowej, traktowanej jako metody podstawowej, oraz metod: formalno-dogmatycznej, teoretyczno-prawnej, aksjologicznej, socjologicznej i historycznej (s. 11). Doceniając próbę holistycznego przedstawienia mediacji należy jednak zwrócić uwagę na to, że w rozprawie doktorskiej której Autorka ubiega się przyznanie jej stopnia doktora w dyscyplinie prawo, wiodącą rolę powinny odgrywać metody prawnicze. Wykorzystywanie metod właściwych dla innych niż prawo nauk społecznych, nie jest wadą, a przeciwnie zaletą, ale tylko jeśli nie prowadzi to do marginalizacji korzystania z metod prawniczych.

II. Plan i układ pracy

Układ pracy jest co do zasady prawidłowy, tematy poszczególnych rozdziałów i ich wewnętrzna struktura są logiczne, spójna i narzucają pożądaną, ze względu na rozległość poruszanych zagadnień, dyscyplinę wywodu. Plan pracy nie jest jednak wolny od niewielkich wad.

Zważywszy na rozbieżność zawartości merytorycznej i tytuł rozdziału II - *Mediacja jako podstawowa i alternatywna metoda rozwiązywania sporów* ta część pracy nie została opatrzona właściwym tytułem (por. uwagi w części merytorycznej recenzji).

Można również postawić pytanie o zasadność wewnętrznej struktury rozdziału V, w którym tytuły podrozdziałów 4. i 6., odpowiednio *Prawa i obowiązki mediatora* oraz *Wynagrodzenie mediatora i koszty mediacji w sporach z zakresu prawa pracy*, sugerują przynajmniej częściowo tożsamy zakres przedmiotowy. Wydaje się, że korzystne byłoby określenie tytułu podrozdziału 4 jako: *Prawa i obowiązki mediatora w toku mediacji*. Pewną konfuzję wywołuje również umieszczenie w pracy w rozdziale V podrozdziału 6 - *Wynagrodzenie mediatora i koszty mediacji w sporach z zakresu prawa pracy*, a w rozdziale VI *Mediacja w zbiorowym prawie pracy* podrozdziału 8 *Umowa stron w sporu z mediatorem*, podczas gdy w tej ostatniej części pracy nie ma mowy o wynagrodzeniu, które stanowi istotny element umowy. Sądzę również, że podrozdział 7 w tym rozdziale - *Wyłączenie mediatora* powinien być usytuowany po części pracy, w której rozważano zagadnienie prawników jako mediatorów¹. Na marginesie za dyskusyjne uznaję samo umieszczenie w dysertacji wywodów dotyczących tej nieznanej obowiązującemu prawu instytucji.

Częściowo wadliwa jest również struktura wewnętrzna rozdziału VI - *Mediacje w zbiorowym prawie pracy*. W świetle ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych brak podstaw do rozróżniania rozwiązywania sporów zbiorowych i likwidowania sporów zbiorowych (odpowiednio podrozdziały czwarty i piąty).

Uważam również, że w rozdziale VII lepszym rozwiązaniem wobec przyjętego, byłoby wyodrębnienie podrozdziału zatytułowanego *Zakończenie postępowania mediacyjnego* i podzielenie do na dwie części. W pierwszej powinny zostać poddane analizie kwestie związane z ugodą, a w drugiej powinny zostać przeanalizowane zagadnienia wiążące się z zakończeniem mediacji, której nie towarzyszy zawarcie ugody.

Za niefortunne uznaję również strukturę i tytuł w pierwszym podrozdziale w rozdziale ósmym (pkt. 1.2). Nie ulega wątpliwości, że bolączką polskiego wymiaru sprawiedliwości jest czas oczekiwania na prawomocne rozstrzygnięcie sprawy, jednak tytuł pkt. 1.1 - *Nadmierne obciążenie sądów liczbą rozpatrywanych spraw* jest *de facto* publicystyczny². Z kolei *Oczekiwania stron sporu wobec sądu* (pkt 1.2) stanowią wprowadzenie zbędnych, w moim przekonaniu, dywagacji o psychologicznych aspektach sporów prowadzonych przed sądami.

Bardzo pozytywnie oceniam decyzję Doktorantki o umieszczeniu na końcu każdego z rozdziałów części, w której zaprezentowane są wnioski wyciągnięte z rozważań będących

¹ Również tacy mediatorzy podlegaliby "wyłączeniu".

² Ubocznie warto zauważyć, że teza o nadmiernym obciążeniu sądów analizowana jest w oderwaniu od sytuacji w sądach pracy. Zwraca uwagę, że Autorka nie podjęła również próby odpowiedzi na pytanie, jaki poziom "obciążenia" sądów pracy byłby odpowiedni.

przedmiotem poszczególnych rozdziałów pracy oraz przeprowadzone w *Rozważaniach końcowych. Uwagach de lege ferenda* syntetyczne podsumowanie wyników badań.

III. Szczegółowa ocena strony merytorycznej

Za największą zaletę recenzowanej dysertacji uznaję, umiejętne i merytoryczne prawidłowe w większości, połączenie teoretycznych rozważań na temat mediacji, jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów, z normatywną regulacją mediacji określoną przepisami ustawy o rozwiązywaniu sporów zbiorowych i przepisami kodeksu postępowania cywilnego, przy właściwym uwzględnieniu relewantnych przepisów kodeksu pracy. W wielu jednak fragmentach pracy normatywny model mediacji, tak w zbiorowym i procesowym prawie pracy, "znika" pod zbyt obszernymi i niewiele wnoszącymi uwagami teoretycznymi na temat mediacji.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Pojęcie konfliktu i sporu pracy*, na więcej niż dobrym poziomie merytorycznym, podjęte zostały zagadnienia z zakresu teorii konfliktu i sporu. Dostrzeżenie fazowości antagonizmu między stronami stosunku pracy zostało przedstawione w sposób wskazujący dużą znajomość zagadnienia i wpisuje w jedną z zasadniczych tez rozprawy, za jaką uznać należy potrzebę prowadzenia mediacji na etapie konfliktu. W tej części pracy zbyt lakonicznie i częściowo wadliwie zaprezentowano istotę sporu o prawo i sporu o interesy (s. 50 i nast.).

Nie kwestionując zasadności podjęcia w rozprawie problematyki dotyczącej tego czy mediacja jest podstawową czy alternatywną metodą rozwiązywania sporów, należy z dezaprobatą odnieść się do znacznej części wywodów zamieszczonych w rozdziale II. Zwraca uwagę rozbieżność tytułu tego rozdziału i treści rozważań zawartych w tej części dysertacji. W istocie rzeczy Doktorantka przedstawia, i czyni to w sposób właściwy, regulacje dotyczące mediacji w prawie międzynarodowym oraz ewolucję historyczną mediacji w prawie polskim. Zagadnienia te bez wątpienia zasługują na omówienie w dysertacji tym niemniej tytuł rozdziału II sygnalizuje zupełnie inną treść niż ma to miejsce w przedłożonej rozprawie.

W rozdziale III *Prawne pojęcie mediacji, jej rodzaje, cele zasady funkcje w prawie pracy* Pani mgr Anna Jefimow-Czerwonka wraca częściowo do kwestii określenia mediacji w prawie międzynarodowym (pkt. 2-3), co w kontekście uwag poczynionych na ten temat w rozdziale II nie sprzyja jasności wyводу. Negatywnie należy również odnieść się do zawartości podrozdziału pierwszego, jako że w świetle zamieszczonych tam spostrzeżeń trudno przyjąć, że zaprezentowano w tej części pracy *Pojęcie mediacji w polskim prawie*

pracy. Nie sposób również uznać, że próba przedstawienia mediacji w doktrynie prawa międzynarodowego i prawa UE (s. 116-120) jest udana. Natomiast wysoko należy ocenić pozostałą część rozdziału trzeciego.

We właściwy sposób, ale niewolny od niewielkich mankamentów, Doktorantka przedstawiła w rozdziale IV strony postępowania mediacyjnego w sporze z zakresu prawa pracy. Za taki uznaję podjęcie skądinąd interesującego, ale zbędnego, punktu widzenia tematu i celu dysertacji zagadnienia tzw. podporządkowania autonomicznego (s. 224 i nast.).

Wartościowe są wywody dotyczące mediatora, zawarte w rozdziale V dysertacji zatytułowanym *Mediator w sporach z zakresu prawa pracy*, przy czym za niekonieczne w pracy prawniczej, uważam niektóre spostrzeżenia wiążące się z psychologicznym ciężarem mediacji w sprawach z zakresu prawa pracy (s. 306 akapit 2.).

Rozdział VI zatytułowany *Mediacje w zbiorowym prawie pracy* rozpoczyna podrozdział *Alternatywność mediacji w sporach zbiorowych*. Moim zdaniem treść tego podrozdziału zupełnie nie przystaje do zapowiadającego ją tytułu. Poza tym wywody w tej części pracy oparte są na nieprawidłowym założeniu, że mediacja jest alternatywą dla "widowiskowego strajku" (s. 333). Za wadliwe uznaję również podjęcie w tym fragmencie rozprawy rozważań dotyczących rokowań oraz strajku (podrozdziały 3 i 4) z tego względu, że nie mieszczą się w ramach badania wyznaczonych tytułem rozdziału.

Na wysoką ocenę zasługuje wywód poświęcony mediacji w rozwiązywaniu indywidualnych sporów z zakresu prawa pracy (rozdział VII). Pewne zastrzeżenia wiążą się ze strukturą tego rozdziału (zob. uwagi w części recenzji dotyczącej układu pracy). Doceniając dość oryginalny pogląd Pani mgr Anny Jefimow-Czerwonki o potrzebie wprowadzenia obligatoryjnej mediacji w prawie pracy nie jest jasne jakie argumenty jej zdaniem miałyby przemawiać za wprowadzeniem obligatoryjnej mediacji w niektórych sporach indywidualnych z zakresu prawa pracy, a w innych nie (s. 452).

Rozdział VIII nosi tytuł *Sądownictwo z zakresu prawa pracy a mediacje*. Szczególnie mocno w tej części pracy Pani mgr Anna Jefimow-Czerwonki dała wyraz swojemu głębokiemu przekonaniu o zaletach mediacji, która w jej opinii, szeroko stosowana, byłaby remedium na przewlekłość postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy, które źródeł upatruje w niskiej jakości przepisach prawa, formalizmie procesowym, sposobie traktowania stron przez sądy a nawet zasadzie kontrydiktoryjności (!) (s. 483). Pomimo tego dostrzega mankamenty i zagrożenia związane ze stosowaniem mediacji (s. 460).

Bardzo interesujące, znamionujące głęboką znajomość zagadnienia, są rozważania poświęcone aspektom procesu mediacyjnego i ich porównanie z sądowym modelem

stosowania prawa (s. 490 i nast.). Rozważania te w dużym stopniu wykraczają poza nauki prawne i należy je lokować w dziedzinie psychologii.

W rozdziale IX - *Perspektywa rozwoju mediacji pracowniczych* Doktorantka przedstawia interesująco społeczne i kulturowe bariery upowszechnienia korzystania z mediacji (s. 518 i nast.). Taka postawa jest w przypadku badań naukowych, zakładająca konieczność konfrontacji różnych punktów widzenia i perspektyw jest szczególnie cenna i przyczynia się znacząco do osiągnięcia obiektywnych wyników badań naukowych.

IV. Kwestie warsztatowe i strona językowa pracy

Lektura rozprawy doktorskiej przygotowanej przez Panią mgr Annę Jefimow-Czerwonkę nie zawsze była łatwa i to nie z powodu skomplikowanej materii, ale ze względu na język pracy, powtórzenia i konieczność dość częstego mierzenia się z zaskakującymi w formie i w treści zdaniami. Dla przykładu można wskazać:

Jakkolwiek wydawać by się mogło, że Chiny w dążeniu do harmonii i ugodowego rozwiązywaniu sporów osiągnęły całkowitą biegłość, to jednak pierwotnie mediacje w Chinach mocno odbiegały od dzisiejszych wzorców (s. 73-74).

Wobec czego sędziowie zmuszeni są do stosować subsumcję (!) zaistniałego stanu prawnego do spetryfikowanych praktyk, utrwalonej linii orzeczniczej i niekwestionowanych poglądów doktryny, które częstokroć nie uwzględniają źródła powstałego sporu ani jednostkowego poczucia sprawiedliwości (s. 530).

Dokonując pewnego uogólnienia można stwierdzić, że praca w dużej części nie została napisana w języku prawniczym, co jest konsekwencją stosowania w niej innych niż prawnicze metod badawczych. Spostrzeżenie to byłoby bardzo istotną wadą recenzowanej rozprawy gdyby nie to, że w tych częściach opracowania, które bazują na stosowaniu metody formalno-dogmatycznej (zwłaszcza rozdział VII) Pani mgr Anna Jefimow-Czerwonka dowiodła, że posiadała umiejętność dokonywania wypowiedzi naukowej w języku prawniczym.

Wysoko należy ocenić warsztatową stronę pracy. Dysertacja została oparta na bardzo starannej kwerendzie bibliotecznej, Doktorantka wykorzystała w pełni dostępną literaturę przedmiotu, a sięgnięcie do orzecznictwa przyczyniło się do nasycenia pracy elementami praktyki stosowania prawa.

Oдноśnie strony warsztatowej dysertacji trzeba jednak wytknąć błędy w nazwiskach autorów opracowań wskazanych w przypisie 13 (H. *Groszczyk* zamiast H. Groszyk, czy przypisie 42 - J. *Czerwiak-Swędzioł* zamiast J. Czerniak-Swędzioł).

V. Wnioski końcowe

Pomimo zwrócenia uwagi w recenzji na pewne pewnych niedociągnięcia rozprawy doktorskiej przygotowanej przez Panią mgr Annę Jefimow-Czerwonkę stwierdzam, że recenzowana dysertacja spełnia wymagania wynikające z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 1789 w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce ((Dz. U. poz. 1669 ze zm.)).

Nie ulega wątpliwości, że Doktorantka posiadała umiejętność samodzielnego formułowania hipotez badawczych i ich weryfikacji z wykorzystaniem środków wykorzystywanych w doktrynie prawa oraz w innych naukach społecznych. Rozprawa wyraźnie wskazuje na autentyczne zainteresowanie Pani mgr Anny Jefimow-Czerwonki praktyczną stroną przepisów regulujących mediację. Co przy tym szczególnie istotne z punktu widzenia przewodu doktorskiego Doktorantka dowiodła pogłębionej znajomości zagadnień teoretycznych, w tym prawnych, powstających w związku z rozwiązywania sporów z zakresu indywidualnego i zbiorowego prawa pracy przy zastosowaniu metod alternatywnych wobec modelu sądowego.

W konkluzji wnioskuję o dopuszczenie Pani Anny Jefimow-Czerwonki do dalszych etapów przewodu doktorskiego, w tym do publicznej obrony przedłożonej dysertacji doktorskiej.

dr hab. Mariusz Wieczorek,

prof. UTH Radom

